

6325 SAYILI KANUN İLE ÖNGÖRÜLEN DAVA AÇMA YASAĞININ BİR İSTİSNASI OLARAK ARABULUCULUK ANLAŞMA BELGESİNİN İPTALİ**ANNULMENT OF THE MEDIATION AGREEMENT DOCUMENT AS AN EXCEPTION TO THE PROHIBITION OF FILING A LAWSUIT STIPULATED WITH THE LAW NO. 6325**Seda BAŞ* 10.21492/inuhfd.1073358 **Makale Bilgi**Gönderi: 14/02/2022
Kabul : 05/05/2022**Anahtar Kelimeler***Arabuluculuk
Anlaşma Belgesi,
Dava Açma Yasağı,
İrade Bozuklukları,
Sözleşmenin İptali,
İptal Edilebilirlik.***Özet**

6325 sayılı HUAK'ın 18. maddesine 7036 sayılı Kanun m.24 ile eklenen 5. fıkraya göre, "Arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılması halinde, üzerinde anlaşılan hususlar hakkında taraflarca dava açılmaz". Bu düzenleme, "dava açma yasağı" olarak nitelendirilmektedir. HUAK m.18/I'e göre, arabuluculuk faaliyetinin anlaşmayla neticelenmesi halinde taraflar ve arabulucu arasında bir anlaşma belgesi düzenlenebilir. Arabuluculuk anlaşması belgesi, arabuluculuk faaliyetinin anlaşmayla sonuçlanması halinde uyuşmazlığın tarafları ve arabulucu tarafından imzalanan ve varılan anlaşmanın yazılı hale getirildiği bir sözleşmedir. Arabuluculuk anlaşma belgesi, maddi hukuku ilgilendiren bir borçlar hukuku sözleşmesi niteliğine sahiptir. Bu sebeple arabuluculuk anlaşma belgesi, tüm sözleşmeler için aranan geçerlilik şartlarına tabidir. Arabuluculuk anlaşma belgesinin tarafları, arabuluculuk faaliyetine konu olan uyuşmazlığın taraflarıdır. Uyuşmazlığın taraflarının iradesinde bir bozukluk ya da aşırı yararlanma halinin bulunması iptal edilebilirlik yaptırımını gündeme getirir. TBK'da düzenlendiği şekliyle, yanılan, aldatılan ve korkutulan kimse sözleşmeyle bağlı değildir. Ayrıca aşırı yararlanma durumunda, zarar gören de sözleşmeyle bağlılıktan kurtulabilir. Geçersizlik türleri arasında "sözleşmeyle bağlı olmama" şeklinde bir yaptırım bulunmamaktadır. Kanunun ifadesi ve hâkim olan güven teorisi birlikte değerlendirildiğinde, bu ifade, iptal edilebilirlik olarak yorumlanmaktadır. HUAK m.18/5 hükmünden anlaşılması gereken, anlaşma belgesi geçersiz olmadığı ya da iptal edilmediği sürece, anlaşmaya varılan hususlarda dava açılmayacağıdır. Arabuluculuk faaliyeti sonunda üzerinde anlaşmaya varılan hususlarda dava açılabilmesi için, öncelikle arabuluculuk anlaşma belgesinin iptal edilmesi gerekir.

Article InfoReceived: 14/02/2022
Accepted: 05/05/2022**Keywords***Mediation Agreement
Document,
Prohibition of
Litigation,
Defects of Will,
Annulment of
Contract,
Annulability.***Abstract**

According to the 5th paragraph of the article 18 of MLCD No. 6325, which is added by Law No. 7036, "If an agreement is reached at the end of the mediation activity, no lawsuit can be filed by the parties on the agreed matters". This regulation is described as the "prohibition of litigation". However, it is stated in the doctrine that this prohibition should not be understood as an absolute prohibition. According to 18/I of MLCD, if an agreement is reached at the end of the mediation activity, an agreement document can be drawn up between the parties and the mediator. The mediation agreement document is a contract signed by the parties to the dispute and the mediator and in which the reached agreement is put in writing if the mediation activity results in an agreement. The mediation agreement document has the characteristics of a law of obligations contract regarding substantive law. For this reason, the mediation agreement document is subject to the validity conditions sought for all contracts. The mediation agreement document is subject to the sanction of final invalidity in cases where there are situations specified in 27/I of TCO, and collusion or non-compliance. If there is a defect in the will of the parties to the dispute or the state of excessive use, it brings up the sanction of annulability. As regulated in the TCO, anyone who is mistaken, deceived and intimidated is not bound by contract. There is no sanction such as "not being bound by contract" among the types of invalidity. It becomes concrete as "annulability". What should be understood from the 18/5 provision of MLCD is that, unless the agreement document is invalid or annulled, no lawsuit can be filed on the agreed issues. At the end of the mediation activity, in order for a lawsuit to be filed on the issues agreed upon, the mediation agreement document must first be annulled.

 Bu eser Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

* Araş. Gör., Çukurova Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı.

Atf Şekli | **Cite As:** BAŞ Seda, "6325 Sayılı Kanun ile Öngörülen Dava Açma Yasağının Bir İstisnası Olarak Arabuluculuk Anlaşma Belgesinin İptali", InÜHFD, 13(1), 2022, s.176-189. **İntihal** | **Plagiarism:** Bu çalışma intihal programında kontrol edilmiş ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been controlled via a plagiarism software and reviewed by at least two blind referees.

EXTENDED SUMMARY

According to the 5th paragraph of the article 18 of MLCD No. 6325, which is added by Law No. 7036, “If an agreement is reached at the end of the mediation activity, no lawsuit can be filed by the parties on the agreed matters”. This regulation is described as the “prohibition of litigation”. However, it is stated in the doctrine that this prohibition should not be understood as an absolute prohibition.

According to 18/1 of MLCD, if an agreement is reached at the end of the mediation activity, an agreement document can be drawn up between the parties and the mediator. The mediation agreement document is a contract signed by the parties to the dispute and the mediator and in which the reached agreement is put in writing if the mediation activity results in an agreement. Mediation agreement document should not be confused with mediation contract and mediator contract. The mediation agreement document has the characteristics of a law of obligations contract regarding substantive law. For this reason, the mediation agreement document is subject to the validity conditions sought for all contracts.

In the mediation agreement document, which is essentially a law of obligations contract, two types of invalidity may come to the fore: absolute nullity and annulability. The mediation agreement document is subject to the sanction of final invalidity in cases where there are situations specified in 27/1 of TCO, and collusion or non-compliance. If there is a defect in the will of the parties to the dispute or the state of excessive use, it brings up the sanction of annulability. As regulated in the TCO, anyone who is mistaken, deceived and intimidated is not bound by contract. It is also stated that in cases where excessive use is in question, the injured person will not be bound by the contract. There is no sanction such as "not being bound by contract" among the types of invalidity. In Swiss doctrine, it is stated that a contract formed under the influence of a disability or excessive use is subject to the sanction of “unilateral non-binding” (einseitige Unverbindlichkeit). Unilateral non-binding means that the contract does not bear any consequences for the party whose will is injured or in case of excessive use. However, this term is rejected in the doctrine on the grounds that the idea of not being unilaterally binding is contrary to the concept of contract and is not suitable for describing the legal situation. When the concept of unilateral non-binding is interpreted under the dominance of the theory of trust in the current law, it becomes concrete as “annulability”. When the wording of the law and the prevailing theory of trust are evaluated together, unilateral non-binding should be interpreted as “annulability”.

Annulability is not defined in the TCO. Savigny, the creator of the concept, defines annulability as the opposite of absolute nullity and says that “an annulable legal action is a legal action that is invalid without being invalid”. In general terms, annulability is the ability of the party to be protected to invalidate the legal transaction with a unilateral declaration of intent, in the event that a legal transaction does not contain those that are specific to the validity conditions and aim to protect individual interests.

While the mediation agreement document is being drawn up, the will of one of the parties to the dispute may be injured for any reason or excessive use may occur. In such cases, the annulment of the mediation agreement document may be claimed within the framework of the provisions of the TCO. The important issue for our study is the annulment of the mediation agreement document.

What should be understood from the 18/5 provision of MLCD is that, unless the agreement document is invalid or annulled, no lawsuit can be filed on the agreed issues. At the end of the mediation activity, in order for a lawsuit to be filed on the issues agreed upon, the mediation agreement document must first be annulled. When the mediation agreement document is invalidated by annulment, a lawsuit can be filed on the same subject regarding the agreed matters. Regarding the annulment of the mediation agreement document, it is not important whether an annotation of enforceability is obtained or not. The fact that the agreement document gains the qualification of a judgment document by taking an annotation of enforceability does not change the fact that it essentially has the quality of a law of obligations contract. In addition, since the mediation agreement document, which has the character of a verdict, does not have the force of a final judgment in material terms, it may be invalidated within the framework of general provisions.

I. GİRİŞ

6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nun (HUAK) 18. maddesine 7036 sayılı Kanun m.24 ile eklenen 5. fıkraya göre, “Arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılması halinde, üzerinde anlaşılan hususlar hakkında taraflarca dava açılmaz”. Bu düzenleme, 7036 sayılı Kanun'un gerekçesinde “dava açma yasağı” olarak nitelendirilmektedir. Ancak öğretilerde bu yasağın mutlak bir yasak olmadığı ifade edilmektedir.

HUAK m.18/1'e göre, arabuluculuk faaliyetinin anlaşmayla neticelenmesi halinde taraflar ve arabulucu arasında bir anlaşma belgesi düzenlenebilir. Arabuluculuk anlaşması belgesi, arabuluculuk faaliyetinin anlaşmayla neticelenmesi halinde uyuşmazlığın tarafları ve arabulucu tarafından imzalanan ve üzerinde anlaşılan hususların yazılı hale getirildiği bir sözleşmedir. Arabuluculuk anlaşma belgesi, maddi hukuka ait bir borçlar hukuku sözleşmesi niteliğine sahiptir. Bu sebeple arabuluculuk anlaşma belgesi, tüm sözleşmeler için aranan geçerlilik şartlarına tabidir.

Esasen bir borçlar hukuku sözleşmesi olan arabuluculuk anlaşma belgesinin geçersizliği de genel esaslara tabidir. Bu kapsamda arabuluculuk anlaşma belgesinin kesin hükümsüzlüğü ve iptal edilebilirliği şeklinde iki tür geçersizlik gündeme gelebilir. Uyuşmazlığın taraflarının iradesinde bir bozukluk ya da aşırı yararlanma halinin bulunması ise iptal edilebilirlik yaptırımını gündeme getirir. TBK'da düzenlendiği şekliyle, yanılan, aldatılan ve korkutulan kimse sözleşmeyle bağlı değildir. Diğer yandan aşırı yararlanmada, zarar gören de sözleşmeyle bağlılıktan kurtulabilir. Geçersizlik türleri arasında “sözleşmeyle bağlı olmama” şeklinde bir yaptırım bulunmamaktadır. Bu sebeple “sözleşmeyle bağlı olmama” tabiriyle hangi geçersizlik türünün ifade edildiği açıklığa kavuşturulmalıdır. Sözleşmeyle bağlı olmama kavramı, pozitif hukukta güven teorisinin hakimiyeti altında yorumlandığında, “iptal edilebilirlik” şeklinde somutlaşmaktadır. İptal edilebilirliğin tanımına TBK'da yer verilmemiştir. Bu kavramın tanımlanması, öğretide ve içtihatlarla bırakılmıştır.

Arabuluculuk anlaşma belgesi düzenlenirken uyuşmazlığın taraflarından birinin iradesi herhangi bir nedenle sakatlanabilir ya da aşırı yararlanma söz konusu olabilir. Bu gibi durumlarda TBK hükümleri çerçevesinde arabuluculuk anlaşma belgesinin iptali ileri sürülebilir. Çalışmamız açısından önem arz eden mesele, arabuluculuk anlaşma belgesinin iptalidir.

HUAK m.18/5 hükmüyle kastedilen, anlaşma belgesi geçersiz olmadığı ya da iptal edilmediği sürece, anlaşmaya varılan hususlarda dava açılmayacağıdır. Arabuluculuk faaliyeti sonunda üzerinde anlaşmaya varılan hususlarda dava açılabilmesi için, öncelikle arabuluculuk anlaşma belgesinin iptal edilmesi gerekir. Arabuluculuk anlaşma belgesi iptal edilerek geçersiz kılındığında, anlaşılan hususlarla ilgili olarak aynı konuda dava açılabilir. Arabuluculuk anlaşma belgesinin iptali bakımından, icra edilebilirlik şerhi alınıp alınmamasının da önemi yoktur. Anlaşma belgesi hakkında icra edilebilirlik şerhi alınarak ilam niteliğinde belge vasfının kazandırılması, esasen bir borçlar hukuku sözleşmesi niteliğine sahip olduğu gerçeğini değiştirmez. Ayrıca ilam niteliğinde belge sıfatına sahip arabuluculuk anlaşma belgesi, maddi anlamda kesin hüküm gücüne sahip olmadığı için genel hükümler çerçevesinde geçersizlik iddiasıyla her zaman karşılaşılabilecektir.

Bu çalışmanın amacı, HUAK m.18/5 hükmü karşısında arabuluculuk anlaşma belgesinin iptalinin nasıl değerlendirileceğidir. Çalışmada öncelikle arabuluculuk anlaşma belgesi kavramı açıklanarak arabuluculuk anlaşma belgesinin iptali üzerinde durulacaktır. Bu kapsamda iptal edilebilirlik yaptırımının kavramsal açıklamalarına yer verildikten sonra TBK'da nasıl düzenlendiği açıklanacaktır. Daha sonra HUAK m.18/5 ile getirilen dava açma yasağı hakkında bilgi verilecektir. Son olarak, HUAK m.18/5 hükmü karşısında anlaşma belgesinin iptali meselesi üzerinde durulacaktır.

II. ARABULUCULUK ANLAŞMA BELGESİ

Arabuluculuk faaliyeti sonucunda uyuşmazlık hakkında anlaşmaya varan tarafların mutlaka yazılı bir sözleşme kurmaları gerekmez. Tarafların arabuluculuk faaliyeti sonucunda uyuşmazlığı sözlü bir anlaşmayla sona erdirmeleri de mümkündür. Ancak özellikle ileride karşılaşılabilecek ihtilaflar ve ispat sorunları açısından anlaşmanın yazılı hale getirilmesi önem arz etmektedir¹.

¹ EKMEKÇİ, Ömer/ÖZEKES, Muhammet/ATALI, Murat/SEVEN, Vural: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s.108; KEKEÇ, Elif Kısmet: Arabuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Temel Aşamalar ve Taktikler, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s.197 vd.; DÜR, Orhan: Arabuluculuk Faaliyeti ve Arabulucuların Hak ve Yükümlülükleri, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s.372; BÜYÜKAY, Ferhat: Arabuluculuk Anlaşma Belgesi ve İcra Edilebilirlik Şerhi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s.98; TAŞPOLAT TUĞSAVUL, Melis: “Arabuluculuk Faaliyeti Sonunda Varılan Anlaşmanın Hukuki Niteliği”. Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, (1) 2019, s.344.

6325 sayılı HUAK m.18/T’de, arabuluculuk sürecinde anlaşmaya varan taraflar ve arabulucu arasında bir anlaşma belgesi düzenlenebileceği ifade edilmektedir. Ancak Kanun’da arabuluculuk anlaşma belgesinin tanımına yer verilmemiştir. Arabuluculuk anlaşması belgesi, genel olarak, arabuluculuk faaliyetinin anlaşmayla neticelenmesi halinde uyuşmazlığın tarafları ve arabulucu tarafından imzalanan ve varılan anlaşmanın yazılı hale getirildiği bir sözleşme olarak tanımlanabilir². Öğretide arabuluculuk anlaşma belgesini ifade etmek üzere “*arabuluculuk sulh sözleşmesi*”³, “*çözüm anlaşması*”⁴ gibi kavramlar da kullanılmaktadır. Arabuluculuk anlaşma belgesini arabuluculuk sözleşmesinden ve arabulucu sözleşmesinden ayırmak gerekir. Arabuluculuk sözleşmesi, tarafların aralarında mevcut veya ileride ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkları arabuluculuk yöntemini kullanarak çözmeyi hedefledikleri sözleşmedir⁵. Arabulucu sözleşmesi ise, aralarındaki uyuşmazlığı arabuluculuk yöntemiyle çözmek hususunda karara varan tarafların arabulucuya akdettikleri ve arabulucunun söz konusu uyuşmazlığın tarafları arasında arabuluculuğu üstlendiği; bunun karşılığında tarafların arabulucuya ücret ödemeyi borçlandığı sözleşmedir⁶. Anlaşma belgesi, arabuluculuk faaliyetine katılmış olan uyuşmazlığın tarafları arasında düzenlenir; arabulucu, burada taraf sıfatına sahip değildir⁷.

Arabuluculuk anlaşma belgesi, hukuki niteliği itibariyle maddi hukuku ilgilendiren bir borçlar hukuku sözleşmesidir⁸. Bu belge usul hukuku alanında da birtakım sonuçların ortaya çıkmasına sebep olmasına⁹ rağmen burada ulaşılmak istenen temel amaç, maddi hukuka ilişkindir¹⁰. Bu sebeple arabuluculuk anlaşma belgesinin tüm sözleşmeler için aranan geçerlilik şartlarına uygun olması gerekir¹¹. Arabuluculuk anlaşma belgesinin geçerli olması için, öncelikle uyuşmazlık konusu tarafların ehil olması gerekir. TBK m.27 uyarınca, sözleşmenin konusu Kanun’un emredici hükümlerine, genel ahlaka, kamu düzenine ve kişilik haklarına aykırı olmamalıdır. Konusu imkânsız olan sözleşmeler de TBK m.27’ye göre kesin hükümsüzlük yaptırımına tabi olur. Tarafların irade beyanlarının sıhhatini etkileyecek bir irade bozukluğu mevcut ya da muvazaa, aşırı yararlanma gibi durumlar söz konusu olmamalıdır.

² YAZICI TIKTIK, Çiğdem: Arabuluculukta Gizliliğin Korunması, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.60; BÜYÜKAY, s.98; BADUR, Emel: “Arabuluculuk Anlaşma Belgesinin Borçlar Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”. Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 9(18), 2021, s.53; YILDIRIM, Ferhat: Arabuluculuk ve Ombudsmanlık, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s.138-139; GÖKSU, Mustafa: Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Tahkim, 3. Baskı, Seçkin Yayın, Ankara, 2021, s.64.

³ KILIÇOĞLU, Ahmet: Arabuluculuk Sözleşmeleri, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2021, s.96.

⁴ DÜR, s.372; ÖZMUMCU, Seda: “Dava Şartı Arabuluculuğun Yargılama Hukukuna Yansımaları ve Olası Sorunlar”. Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu’nu Anma Toplantıları, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s.150.

⁵ Arabuluculuk sözleşmesi hakkında, BERTOLINO, Camilla: Der Mediationsvertrag, Wolfgang Metzner Verlag, Frankfurt am Main, 2020, s.20 vd.; TRAMS, Kai: Die Mediationsvereinbarung - eine vertragsrechtliche Analyse, Tectum Verlag, Marburg, 2008, s.23 vd.; ÖZBEK, Mustafa Serdar: Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022, s.1520 vd.; ERTÜRK, Mustafa: Arabuluculuk Sözleşmesi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s.95; BADUR, Emel: “Arabulucu Sözleşmesi”. Terazi Hukuk Dergisi 15(162), 2020, s.263; BADUR, Arabuluculuk Anlaşma Belgesi, s.54; KILIÇOĞLU, Arabuluculuk, s.55; TANRIVER, Süha: Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Arabuluculuk, 2. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022, s.89 vd.; İLHAN, Onur: Arabuluculuk Sözleşmesi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s.153.

⁶ Arabulucu sözleşmesi hakkında, bkz. BADUR, Arabulucu Sözleşmesi, s.249; BADUR, Arabuluculuk Anlaşma Belgesi, s.54; KILIÇOĞLU, Arabuluculuk, s.74; TANRIVER, Arabuluculuk, s.94 vd.

⁷ BADUR, Arabuluculuk Anlaşma Belgesi, s.55, 58.

⁸ RENDL, Raffaella: Mediation als Streitschlichtungsinstrument, Linz, 2013, s.97; EKMEKÇİ/ÖZEKES/ATALI/SEVEN, s.51; KILIÇOĞLU, Arabuluculuk, s.98; YAZICIOĞLU TIKTIK, s.60; DOST, Süleyman: “Arabuluculuk Ücret ve Masrafları Hakkında Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”. TBB, 2014(115), s.453; BÜYÜKAY, s.108; BADUR, Arabuluculuk Anlaşma Belgesi, s.67; ÖZMUMCU, s.150; SUBAŞI, İbrahim/GÜLER, Şeref: “7036 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunu Kapsamında Dava Şartı Olarak Arabuluculuk”. Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 8(16), 2020, s.1247. Arabuluculuk anlaşma belgesinin hukuki niteliği hakkında ayrıntılı açıklamalar için, bkz. KIYAK, Emre: “Arabuluculuk Sonunda Ulaşılan Anlaşma Belgesinin Hukuki Niteliği”. TAAD, 6(21), 2015, s.530 vd.; AKKAN, Mine: “Arabuluculuk Faaliyeti Sonucunda Anlaşılan Hususlarda Dava Açma Yasağı ve Sonuçları”. DEÜHFD, 20(2), 2018, s.16; ERDOĞAN, Ersin/CÖMERT, Büşra: “Arabuluculuk Sonunda Hazırlanan Anlaşma Belgesinin Hukuki Niteliği ve Anlaşma Belgesine Karşı Başvurulabilecek Hukuki Çareler”. Terazi Hukuk Dergisi, 13(138), 2018, s.30 vd.; TAŞPOLAT TUĞSAVUL, s.344 vd.; BADUR, Arabuluculuk Anlaşma Belgesi, s.68-69. Maddi hukuku ilgilendiren bir sözleşme olmasından dolayı arabuluculuk anlaşma belgesinin arabuluculuk sözleşmesi olarak da anıldığı yönünde, bkz. RENDL, s.97. Ancak arabuluculuk sözleşmesinin genellikle “*mediationsvereinbarung*”, arabuluculuk anlaşma belgesinin ise “*abschlussvereinbarung*” terimleriyle ifade edildiği görülmektedir. Bu hususta bkz. RENDL, s.71, 97; BERTOLINO, s.20, 29.

⁹ ŞİT KÖŞGEROĞLU, Banu: Milletlerarası Ticari Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk Sonunda Varılan Anlaşmanın Singapur Konvansiyonu Çerçevesinde Taraf Devletlerde İcra Edilebilirliği, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s.13.

¹⁰ AKKAN, s.16; BADUR, Arabuluculuk Anlaşma Belgesi, s.66-67.

¹¹ KIYAK, s.529; TAŞPOLAT TUĞSAVUL, s.344; SUBAŞI/GÜLER, s.1248. Sözleşmenin geçerlilik şartları hakkında, OĞUZMAN, M.Kemal: Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 1, 17. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2019, s.83 vd.; EREN, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s.365 vd.; SEROZAN, Rona: Medeni Hukuk Genel Bölüm/Kişiler Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2011, s.344 vd.; KILIÇOĞLU, Ahmet: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 25. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2021, s.135 vd.

III. ARABULUCULUK ANLAŞMA BELGESİNİN İPTALİ

Hukuki niteliği itibarıyla bir borçlar hukuku sözleşmesi olan arabuluculuk anlaşma belgesinde iki tür geçersizlik söz konusu olabilir: kesin hükümsüzlük ve iptal edilebilirlik¹². TBK m.27/I’de belirtilen hallerin varlığı, muvazaa ya da şekle aykırılığın söz konusu olduğu durumlarda arabuluculuk anlaşma belgesi kesin hükümsüzlük yaptırımına tabidir. Uyuşmazlığın taraflarının iradesinde bir bozukluk ya da aşırı yararlanma halinin bulunması ise iptal edilebilirlik yaptırımını gündeme getirir. Çalışmamız açısından önem arz eden mesele, arabuluculuk anlaşma belgesinin iptali olduğundan bu başlık altında öncelikle iptal edilebilirlik yaptırımıyla ilgili açıklamalara yer verilecektir. Daha sonra arabuluculuk anlaşma belgesinin iptal edilebileceği durumlar özel olarak incelenecektir.

A. İptal Edilebilirlik Yaptırımı

1. Genel Olarak

TBK m.30’da sözleşme kurulurken esaslı bir hataya düşen, m.36’da aldatılan ve m.37’de korkutulan kimsenin sözleşmeyle bağlı olmayacağı düzenlenmektedir. Diğer yandan TBK m.28’de aşırı yararlanma söz konusu olduğunda zarar görenin sözleşmeyle bağlı olmayabileceği ifade edilmektedir. Anılan hükümlerin OR’deki karşılığına bakıldığında, Art. 23, Art. 28, Art. 29 ve Art. 21’de iradesi sakatlanan tarafların ve aşırı yararlanma nedeniyle zarar görenin sözleşmeyle bağlı olmadığı düzenlendiği görülmektedir. Geçersizlik türleri arasında “sözleşmeyle bağlı olmama” şeklinde bir yaptırım bulunmamaktadır. Bu sebepten söz konusu hükümlerdeki “sözleşmeyle bağlı olmama” tabirinin geçersizlik kavramı içerisindeki anlamının ve yerinin tespit edilmesi gerekir.

İsviçre öğretisinde, irade sakatlığı ya da aşırı yararlanma etkisi altında kurulan bir sözleşmenin, “tek taraflı bağlamazlık” (*einseitige Unverbindlichkeit*) yaptırımına tabi olduğu ifade edilmektedir¹³. Tek taraflı bağlamazlık, iradesi sakatlanan ya da aşırı yararlanma durumunda zarar gören taraf için sözleşmenin hiçbir sonuç doğurmaması anlamına gelir¹⁴. Yaptırımın “tek taraflı bağlamazlık” olarak adlandırılması, geçersizliği talep ve dava etmeye sadece sakatlığa maruz kalan tarafın yetkili olmasından kaynaklanmaktadır¹⁵. Diğer bir deyişle, sözleşmenin karşı tarafı sözleşmeyle bağlı iken iradesi sakatlanan, ileri süreceği bir irade beyanıyla sözleşme ilişkisinden kurtulma imkanına sahiptir. Bu sebepten ki buradaki “tek taraflı”lığın sözleşmeyi iptal etmeye yetkili olan taraf bakımından söz konusu olduğunu söylememiz gerekir. Geçersizliğin ileri sürülüp sürülmeyeceği ya da sözleşmenin onanıp onanmayacağı belli olmadıkça, sözleşmenin hukuki durumu “askıda hükümsüzlük”tür¹⁶.

Tek taraflı bağlayıcı olmama düşüncesinin sözleşme kavramına aykırı olması ve hukuki durumu nitelemek için uygun olmadığı gerekçesiyle “tek taraflı bağlamazlık” kavramı öğretilen reddedilmektedir¹⁷. Buna göre, irade sakatlığı veya aşırı yararlanma etkisi altında kurulan sözleşmenin bir taraf için bağlayıcı olmaması hakkındaki düzenlemeler çelişkilidir¹⁸. Nitekim sözleşme tek taraflı olamaz; ya iki taraflı bağlayıcıdır ve sözleşmesel sonuçlar meydana getirir ya da her iki taraf için de bağlayıcı değildir ve geçersizdir. Bu anlayış güven teorisine dayanmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, “tek taraflı bağlamazlık” kavramının “sözleşme” kavramının niteliğine aykırı olduğu sonucuna varılır. Güven teorisi açısından “sözleşme” kavramına “tek taraflı bağlamazlık”tan daha büyük anlamlar yüklenmektedir¹⁹. Güven teorisi kabul edildiğinde, “tek taraflı bağlamazlık” kavramının “iptal edilebilirlik” ifadesine yaklaştığı sonucuna varılmaktadır. Bu

¹² KILIÇOĞLU, Borçlar Hukuku, s.130 vd.

¹³ KUONI, Andreas: Die einseitige Unverbindlichkeit des unter Irrtum, Betrug und Furchterregung abgeschlossenen Vertrages nach Schweizerischem Obligationenrecht, 1897, s.13; WAIBLINGER, Max: Begriff und Ausübung der Anfechtungsrechte im schweizerischen Privatrecht, unter besonderer Berücksichtigung der Anfechtung des ehelichen Kindesverhältnisses, Abhandlung zum schweizerischen Recht, 30. Heft, Verlag von Stämpfli & Cie, Bern, 1928, s.39-40; HURLIMANN, Roland: Teilnichtigkeit von Schuldverträgen nach Art. 20 Abs. 2 OR, Universitätsverlag, Freiburg, 1984, s.96, Rn.317; SUTER, Esther: Rechtsnatur und Rechtsfolgen des Vertragsrücktritts im Zusammenhang mit dem Schuldnerverzug, Schulthess Verlag, Zürich, 1991, s.62; KUT, Ahmet: Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, 3. Aufl., Schulthess Juristische Medien AG, 2016, s.175.

¹⁴ KUONI, s.28.

¹⁵ KUT, Handkommentar, s.175.

¹⁶ KUT, Handkommentar, s.175.

¹⁷ AERNI, Kurt: Die Rechtsfolgen bei Vorhandensein von Willensmängeln, Gedruckt bei Stämpfli & Cie., Bern, 1944, s.28; BUCHER, Eugen: Schweizerisches Obligationenrecht AT, 2. Auflage, Schulthess Polygraphischer Verlag, Zürich, 1988, s.211. Bir görüşe göre “tek taraflı bağlamazlık” teriminin seçimi uygun olmamasına rağmen tarihsel nedenlerle açıklanabilir. Bu hususta ayrıntılı açıklamalar için, bkz. HUGUENIN, Claire: Nichtigkeit und Unverbindlichkeit als Folgen anfänglicher Vertragsmängel, Verl. Stämpfli & CIE AG, Bern, 1984, s.23.

¹⁸ AERNI, s.28.

¹⁹ AERNI, s.30.

görüş daha da ileri giderek, irade sakatlığının hukuki sonucunun tek taraflı bağlamazlık ya da iptal edilebilirlik olarak nitelendirilip nitelendirilmemesi ve güven teorisine dayanarak iptal edilebilirliğin mutlak surette kabul edilmesi gerekliliğin aynı şey olduğunu ileri sürmektedir²⁰.

Güven teorisinin kabulüyle birlikte, meselenin pratik anlamda iptal edilebilirlik lehine çözülmesi sağlanmıştır. Tek taraflı bağlamazlık kavramı yürürlükteki hukukta güven teorisinin hakimiyetinde yorumlandığında, “iptal edilebilirlik” şeklinde somutlaşmaktadır. Kanunun ifadesi ve hâkim olan güven teorisini birlikte değerlendirildiğinde, tek taraflı bağlamazlık “iptal edilebilirlik” olarak yorumlanmalıdır²¹.

TBK’da iptal edilebilirlik yaptırımının tanımına yer verilmediği gibi, kesin hükümsüzlüğü düzenleyen m.27 hükmü gibi, hangi hallerde iptal edilebilirlik yaptırımının söz konusu olacağı da açıkça düzenlenmemiştir. Bu sebeple kavramsal olarak iptal edilebilirlik yaptırımı üzerinde durmak gerekir.

2. İptal Edilebilirlik Kavramı

Bir hukuki işlemin iptal edilebilirliğini ifade etmek üzere “*anfechtbarkeit*” terimi, Friedrich Carl von Savigny tarafından ortaya atılmıştır²². Savigny, “*hukuki olguların geçersizliği*” kategorisinde “*iptal edilebilirlik*” olarak adlandırdığı bir geçersizlik türüne de yer vermiştir²³. Savigny’ye göre hukuki işlemlerin sakatlığı konusunda kesin hükümsüzlük ve iptal edilebilirlik yaptırımları gündeme gelebileceğinden, “iptal edilebilirlik” kavramını tanımlamak kolaydır²⁴. Savigny iptal edilebilirliği, kesin hükümsüzlüğün karşıtı olarak niteler ve “*iptal edilebilir bir hukuki işlem, batıl olmaksızın geçersiz olan hukuki işlemdir*” der²⁵.

Öğretide iptal edilebilirlik, “*bir hukuki işlemin sahip olduğu etkiyi meydana getirmesi, ancak yine de bu etkiden mahrum bırakılabileceği*” şeklinde tanımlanmaktadır²⁶. İptal edilebilirliğin hukuki ilişki üzerindeki etkisi dikkate alınarak, “*mevcut bir iptal hakkının kullanılmasyla ortadan kaldırılabilen bir hukuki ilişkinin niteliği*”²⁷ ya da benzer şekilde “*bir hukuki işlemin, dış etkiyle (hak sahibinin beyanı) geçersiz hale getirilebilen özelliği*” olduğu da ifade edilmektedir²⁸. Lieven ise iptal edilebilirliği, “*iptal hakkına sahip kişiye bir yenilik doğuran hakkın verilmesi*” olarak açıklar²⁹.

Genel anlamda iptal edilebilirlik, bir hukuki işlemin, geçerlilik şartlarına ilişkin olarak özel, bireysel çıkarları korumaya yönelik olanları içermemesi durumunda, korunmak istenen tarafın tek taraflı bir irade beyanıyla hukuki işlemi geçersiz hale getirebilmesidir³⁰.

B. Arabuluculuk Anlaşma Belgesinin İptal Edilebileceği Durumlar

HUAK m.18/I’de, “*Arabuluculuk faaliyeti sonunda varılan anlaşmanın kapsamı taraflarca belirlenir...*” hükmü yer almaktadır. Görülmektedir ki, uyuşmazlığın tarafları arabuluculuk süreci sonunda anlaşmaya varırlarsa, bu anlaşmanın kapsamını sözleşme özgürlüğü çerçevesinde serbestçe belirleyebileceklerdir. Arabuluculuk anlaşma belgesi düzenlenirken uyuşmazlığın taraflarından birinin iradesi herhangi bir nedenle sakatlanabilir ya da aşırı yararlanma söz konusu olabilir. Bu gibi durumlarda TBK hükümleri çerçevesinde arabuluculuk anlaşma belgesinin iptali ileri sürülebilir.

Önemle belirtmek gerekir ki, anlaşma belgesinin iptal sonucunda geçersiz kılınabilmesi, geçerli ve hukuken mevcut bir iptal sebebinin varlığına bağlıdır. İptal ileri sürüldüğü anda geçerli

²⁰ AERNI, s.33. Schläpfer ise, iptal edilebilirlikle tek taraflı bağlamazlığın uyuşmadığı konusunda net olunması gerektiğini düşünmektedir. Bu hususta, bkz. SCHLÄPFER, Hans, Ungültigkeit obligatorischer Verträge handlungsfähiger Personen, Verl. von Stämpfli & Cie, Bern, 1918, s.9.

²¹ AERNI, s.37.

²² SAVIGNY, Friedrich Carl von: System des Heutigen Römischen Rechts IV, 1841, § 202, s.536- 537; MARKWALD, Richard: Begriff der Unwirksamkeit im Bürgerlichen Gesetzbuche, Berlin, 1903, s.18; HARDER, Manfred: “Die Historische Entwicklung der Anfechtbarkeit von Willenserklärungen”. AcP, 173(3), 1973, s.211; SCHLOTTMANN, Rudolf: Die Anfechtbarkeit nach Römischen Recht und dem Bürgerlichen Gesetzbuche, Guben: A. Koenig, 1901, s.10.

²³ SAVIGNY, s.536-537.

²⁴ MARKWALD, s.18.

²⁵ SAVIGNY, s.537.

²⁶ WENDT, Otto Heinrich: Lehrbuch der Pandekten, 1888, s.164.

²⁷ WAIBLINGER, s.22.

²⁸ VON DAMM, Richard: Anfechtbarkeit letztwilliger Verfügungen wegen Irrtums, Hildesheim, 1907, s.4.

²⁹ LIEVEN, Quirin: Das nichtige und das anfechtbare Rechtsgeschäft nach dem Rechte des Bürgerlichen Gesetzbuches, Leipzig, 1909, s.30.

³⁰ SEROZAN, s.354, 355; KILIÇOĞLU, Borçlar Hukuku, s.133; GÜL, İbrahim: İrade Bozukluğunun Sonucu Olarak İptal Edilebilirlik, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020, s.37 vd.

bir iptal sebebi mevcut değilse, iptal hüküm ve sonuç doğurmaz³¹. TBK’ya göre, anlaşma belgesinin iptaline imkân veren sebepler; yanılma, aldatma, korkutma ve aşırı yararlanmadır.

1. İrade Bozukluğu Hallerinde Arabuluculuk Anlaşma Belgesinin İptali

İrade bozukluğu halleri, TBK m.30 vd. hükümlerinde düzenlenmiştir. TBK’da irade bozukluğu olarak üç durum hüküm altına alınmıştır. Bunlar; yanılma, aldatma ve korkutmadır. Kanun’da irade bozukluğunun tanımına yer verilmemiştir. Kanun koyucu yanılma, aldatma ve korkutmanın tanımına da Kanun’da yer vermemiş; anılan durumların sözleşmeye etkisini açıklamakla yetinerek bu hususu öğretiyeye bırakmıştır.

İrade bozukluğu, iradenin oluşumu veya beyanı aşamasında ortaya çıkan sakatlıktır³². Tanımdan da anlaşılacağı üzere, irade bozukluğu ya beyanın iradeye uygun olmamasından ya da iradenin oluşumundaki bir sakatlıktan kaynaklanır³³.

TBK m.30-35 arasında düzenlenen yanılma; sözleşme kurulurken bir kimsenin sözleşmeyi yapmasında etkili olabilecek olay ya da durumlar hakkında eksik ya da yanlış fikir sahibi olması veya tam ve doğru bir fikre sahip olmasına rağmen beyanını istemeden iradesine aykırı bir şekilde açıklaması olarak tanımlanabilir³⁴. TBK m.30’a göre, sözleşmenin kurulması aşamasında sadece “*esashi yanılmaya düşen*” taraf sözleşmenin iptalini isteyebilir. Esaslı yanılma halleri, TBK m.31’de hüküm altına alınmıştır. Saikte yanılmanın esaslı yanılma sayılabilmesi, TBK m.32’de belirtilen şartların bir arada bulunmasına bağlıdır. Buna göre, “*yanılanın, yanıldığı saiki sözleşmenin temeli sayması ve bunun da iş ilişkilerinde geçerli dürüstlük kurallarına uygun olması*” gerekir. Diğer yandan söz konusu durumun “*karşı tarafça da bilinebilir olması*” şarttır.

Aldatma, TBK m.36’da hüküm altına alınmıştır. Aldatma, bir kimseyi sözleşme yapmaya yöneltmek amacıyla bilerek gerçeğe aykırı bir kanaat uyandırma veya mevcut olan bu kanaati sürdürmedir³⁵. Karşı tarafın aldatması ve üçüncü kişinin aldatması farklı hukuki sonuçlar meydana getirir. Üçüncü kişinin aldatması, kural olarak, sözleşmenin geçerliliğini etkilemez ve aldatılanın sözleşmeyle bağlı olması sonucunu doğurur. Ancak üçüncü kişinin aldatmasında sözleşmenin kurulduğu sırada karşı taraf aldatmayı biliyor veya bilebilecek durumda ise, aldatılan yine sözleşmeyle bağlı olmaz (TBK m.36/II). Bir başka ifadeyle bu durumda da aldatılan, sözleşmeyi iptal edebilir.

TBK m.37’de sonuçları, m.38’de şartları düzenlenen korkutma; bir kimsenin diğer tarafı sözleşme yapmaya zorlamak maksadıyla kendisinin ya da yakınlarından birinin bir zarar tehlikesine maruz kalacağını bildirecek şekilde korku yaratması veya mevcut bir korkudan yararlanması şeklinde tanımlanabilir³⁶. Söz konusu zarar kişilik haklarına veya malvarlığına yönelik olarak ortaya çıkabilir. TBK m.37’ye göre korkutma, karşı tarafın korkutması ve üçüncü kişinin korkutması şeklinde gerçekleşebilir. Her iki durum da iradesi sakatlanan kimse açısından iptal sebebidir³⁷.

Arabuluculuk anlaşma belgesinin imzalanması sırasında uyuşmazlığın taraflarından birinin irade bozukluğu etkisi altında sözleşme akdetme olasılığı her zaman mevcuttur. Böyle bir ihtimalde yanılan, aldatılan ya da korkutulan uyuşmazlık tarafı, TBK m.30 vd. hükümleri kapsamında arabuluculuk anlaşma belgesinin iptal edilmesini sağlayabilir.

Korkutma nedeniyle iradesi sakatlanan uyuşmazlık tarafının iptal isteminde bulunabilmesi açısından Yargıtay 9. Hukuk Dairesi’nin 07.12.2021 tarih ve E. 2021/5860, K. 2021/16271 numaralı içtihadı önem arz etmektedir. Söz konusu uyuşmazlıkta ilk derece mahkemesi iptal istemini reddetmiş, Bölge Adliye Mahkemesi ise arabuluculuk tutanağının iptaline karar vermiştir. Yargıtay’ın bozma kararı verdiği içtihat şöyledir:

³¹ LENT, Friedrich: “Die Notwendigkeit einer Begründung bei Ausübung von Gestaltungsrechten”. AcP, 152(5), 1952/1953, s.415; ÖZMEN, Ethem Saba/ÜREM, Müge, “Geçerli Sebebe Dayanmaksızın Kullanılan Bozucu Yenilik Doğuran Hakkın Hukuki Sonuçları ve Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı Eleştirisi”. İstanbul Barosu Dergisi, 90(3), 2016, s.199.

³² EREN, s.434.

³³ OĞUZMAN/ÖZ, s.94; KÖROĞLU, Emre: Türk Borçlar Hukukunda İrade Bozukluğu Hallerinden Korkutma, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020, s.27.

³⁴ KOÇAYUSUFAŞAĞLU, Necip: Güven Nazariyesi Karşısında Borç Sözleşmelerinde Hata Kavramı, Garanti Matbaası, İstanbul, 1968, s.30, 31; EDİS, Seyfullah: Türk-İsviçre Borçlar Hukuku Sistemine Göre Akdin Lüzumlu Vasıflarında Hata, Sevinç Matbaası, Ankara, 1973, s.5; EREN, s.437; ÖZSUNAR, Erdal: Roma ve Türk Hukukunda Hata, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005, s.81; KANIŞLI, Erhan: İsviçre-Türk Borçlar Hukukuna Göre Sözleşmenin Kurulmasında Yanılma, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018, s.56, 57; ÖZER, Mustafa Tolga: Medeni Hukukta Hata Kavramı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s.34-37.

³⁵ EREN, s.458; YILDIRIM, Mustafa Fadıl: Borçlar Hukukuna Göre Sözleşmenin Kuruluşunda Hile, Nobel Yayın, Ankara, 2002, s.8; KURŞAT, Zekeriya: Borçlar Hukuku Alanında Hile Kavramı, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 2003, s.8.

³⁶ EREN, s.464; KÖROĞLU, s.47.

³⁷ EREN, s.464.

“Davacı pasaportuna el konulduğunu, pasaportunu geri alabilmesi için arabuluculuk görüşmesine katılmaya ve görüşmeyi sonlandırmaya zorlandığını, arabuluculuk tutanaklarını davalı yanın baskısı ile imzaladığını, tutanakları imzaladıktan sonra pasaportunun teslim edildiğini belirterek arabuluculuk tutanağının iptalini talep etmiştir. Davalı taraf ise davacının arabuluculuk sürecine katılımının serbest iradesine uygun şekilde gerçekleştiğini, aynı dönemde arabuluculuk sürecinde anlaşılmayan işçilerinde bulunduğunu savunmuştur.

Bölge Adliye Mahkemesince arabuluculuk tutanağının düzenlendiği tarih, tutanak ve ibra beyanının içeriği, arabuluculuk tutanağının tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri bir zamanda uyumsuzluk konusu olmadan ve işçinin başvurusu bulunmadan ibra niteliğinde düzenlendiği, tutanak tarih ve içeriği itibarıyla arabuluculuğa ve niteliği itibarıyla cebri icraya elverişli olmadığı gerekçesi ile arabuluculuk tutanağının iptaline karar verilmiştir.

Davacı pasaportuna el konulması nedeniyle arabuluculuk tutanağını imzaladığı ve arabuluculuk görüşmesinin kanunun emredici kurallarına, kamu düzenine, ahlaka ve müvekkilin kişilik haklarına aykırı olduğunu iddiasında bulunduğu, buna göre davacının Türk Borçlar Kanunu 37. maddesi kapsamında korkutma sonucu arabuluculuk tutanağını imzaladığı anlaşılmaktadır. Aynı Kanunun 39. maddesinde korkutmanın etkisinin ortadan kalktığı andan itibaren bir yıl içinde sözleşme ile bağlı olmadığını bildirmez ise sözleşmeyi onamış sayılacağı düzenlendiği anlaşılmaktadır. Davacının kendi beyanına göre de pasaportunun arabuluculuk tutanağını imzalaması sonrası kendisine verildiği ve dosya kapsamında bulunan Türkiye’ye giriş çıkış kayıtlarına göre davacının 02.11.2018 tarihinde Türkiye’ye giriş yaptığı sabittir. Arabuluculuk tutanağının iptaline ilişkin iş bu dava 02.03.2020 tarihinde açılmış olup Kanunda öngörülen bir yıllık hak düşürücü sürenin geçtiği anlaşılmaktadır. Hal böyle olunca arabuluculuk tutanağının iptali talebinin reddine karar verilmesi gerekli iken yazılı gerekçe ile davanın kabulüne karar verilmesi hatalı olup bozmayı gerektirmiştir.”

Yargıtay bir başka içtihadında, işçilik alacakları istemiyle dava açan ve iradesinin fesada uğradığını iddia eden davacının sunduğu deliller değerlendirilmeden verilen yerel mahkeme kararını bozmuştur³⁸.

Yukarıda yer verilen kararlardan açıkça anlaşılmaktadır ki, irade bozukluğu halleri Yargıtay tarafından arabuluculuk anlaşma belgesinin iptalini gerektiren bir durum olarak kabul edilmektedir. Yargıtay 9. Hukuk Dairesi’nin 07.12.2021 tarih ve E. 2021/5860, K. 2021/16271 numaralı içtihadında korkutma nedeniyle arabuluculuk tutanağının imzalandığı vurgulanmaktadır. Ancak iptal istemi, talebin ileri sürülmesi gereken bir yıllık hak düşürücü sürenin geçmesi nedeniyle reddedilmiştir. Yargıtay 9. Hukuk Dairesi’nin 03.11.2020 tarih ve E. 2020/5958, K. 2020/14477 numaralı içtihadında ise irade bozukluğu iddiası değerlendirilmeden verilen yerel mahkeme kararının hukuka aykırı olduğu ifade edilmektedir.

2. Aşırı Yararlanma Halinde Arabuluculuk Anlaşma Belgesinin İptali

Aşırı yararlanma; sözleşme kurulurken taraflardan birinin zor durumda olması, düşüncesizliği veya deneyimsizliğinden yararlanılarak ve söz konusu bu durumlardan yararlanmak kastı ile edimler arasında açık bir oransızlığın meydana getirilmesi olarak tanımlanabilir³⁹. TBK m.28 gereğince,

“bir sözleşmede karşılıklı edimler arasında açık bir oransızlık varsa, bu oransızlık, zarar görenin zor durumda kalmasından veya düşüncesizliğinden ya da deneyimsizliğinden yararlanılmak suretiyle gerçekleştirildiği takdirde, zarar gören, durumun özelliğine göre ya sözleşme ile bağlı olmadığını diğer tarafa bildirerek ediminin geri verilmesini ya da sözleşmeye bağlı kalarak edimler arasındaki oransızlığın giderilmesini isteyebilir”.

Anılan düzenlemede aşırı yararlanmanın objektif ve subjektif unsurlarına da yer verilmiştir. Aşırı yararlanmanın objektif unsuru, edimler arasında açık bir oransızlığın varlığıdır⁴⁰. Subjektif unsurlar ise, bir tarafın zor durumda olması, düşüncesizliği veya deneyimsizliği ve karşı tarafın bu durumlardan yararlanma kastı olmak üzere iki adettir⁴¹.

TBK m.28/I’de zarar görene seçimlik hak tanınarak sözleşmenin iptalini veya sözleşmeyle bağlı kalarak edimler arasındaki oransızlığın giderilmesini isteyebileceği öngörülmektedir. Edimler

³⁸ Yarg. 9. HD, T. 03.11.2020, E. 2020/5958, K. 2020/14477.

³⁹ EREN, s.480; KALKAN, Burcu: Türk Hukukunda Gabin, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2004, s.51; ASLAN, Çiğdem Mine: Gabinin Unsurları ve Hukuki Sonuçları, Yetkin Yayınları, Ankara, 2006, s.26; ÇAKIRCA, Seda İrem: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Aşırı Yararlanma Kavramı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, s.16; OKUMUŞ, Selmani: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Aşırı Yararlanma, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015, s.60.

⁴⁰ Bilgi için. EREN, s.482; KALKAN, s.74 vd.; ASLAN, s.67 vd.; ÇAKIRCA, s.130 vd.; OKUMUŞ, s.90 vd.

⁴¹ Bilgi için. EREN, s.483 vd.; KALKAN, s.122 vd.; ASLAN, s.83 vd.; ÇAKIRCA, s.149 vd.; OKUMUŞ, s.118 vd.

arasındaki oransızlığın giderilmesini talep, öğretilde savunulan ve kısmi iptal olarak adlandırılan yaptırımın Türk Borçlar Kanunu'nda vücut bulmuş halidir⁴².

Aşırı yararlanma, arabuluculuk anlaşma belgesinin imzalanması sırasında ortaya çıkması muhtemel durumlardan biridir. Örneğin, işçilik alacaklarıyla ilgili bir uyuşmazlıkta, işçinin hasta yakınlarından birinin acil tedavi ihtiyacını bilen işveren, bu durumdan faydalanmak isteyebilir. İşçi açısından sürecin bir an önce anlaşmayla sonuçlanarak işçilik alacaklarına kavuşmanın amaçlanması, zor durumda olma niteliğindedir. Bu ihtimalde uyuşmazlığın anlaşmayla sonuçlanması, işçinin daha sonra anlaşma belgesinin iptalini istemesine engel değildir. Zor durumda kalmanın ortadan kalkmasından itibaren aşırı yararlanmaya dayanarak anlaşma belgesinin iptali talep edilebilir.

C. İptalin İleri Sürülmesi

İradesi sakatlanan ya da aşırı yararlanma nedeniyle zarar gören taraf, iptal hakkını kullanarak sözleşmeyle bağlı kalmak istemediğini beyan etmelidir. O halde bir irade açıklaması aracılığıyla sözleşmenin iptalinin açık bir şekilde belirtilmesi gerekir⁴³. Bu irade açıklamasına “iptal beyanı” denir⁴⁴.

İptal beyanı, açık ve kesin olmalıdır⁴⁵. Beyanda bulunurken mutlaka “iptal” kelimesinin kullanılması gerekmez⁴⁶. İptal, tek taraflı ve varması gerekli bir irade beyanıdır⁴⁷.

İptalin hüküm ve sonuç doğurması için, geçerli bir iptal sebebine dayanması gerektiğine yukarıda değinilmişti. Bu kapsamda iptal beyanında bulunurken sebebin gösterilmesi gerekip gerekmediği sorusu akla gelebilir. Esasen iptal beyanında sözleşmenin hangi gerekçeyle iptal edildiğinin belirtilmesi gerekmez⁴⁸. İptal beyanında iptal sebebinin gösterilmemesi, beyanın geçerliliğini etkilemez⁴⁹. Sebebin gösterilmemesine rağmen iptal, hüküm ve sonuç doğurur⁵⁰. Bunun için iptal hakkı sahibinin sözleşmeyle bağlı olmadığını içeren herhangi bir ifadeyi açıkça ya da zımni olarak karşı tarafa iletmesi yeterlidir.

İptalin sonuç doğurması, Kanun'da belirtilen süreler içerisinde iptal beyanının ileri sürülmesine bağlıdır. TBK m.39 gereğince, iradesi yanılma, aldatma veya korkutma etkisi altında ortaya çıkan taraf, yanılma ve aldatmanın öğrenilmesinden ya da korkutmanın etkisinin sona ermesinden itibaren bir yıl içinde sözleşme ile bağlı olmadığını bildirmez veya verdiği şeyi geri talep etmezse, sözleşme onanmış kabul edilir. Bir başka ifadeyle, iradesi yanılma, aldatma veya korkutma nedeniyle sakatlanmış kişi bir yıl içinde iptal hakkını kullanmazsa, sözleşme geçmişe etkili olarak geçerli hale gelir. Öğretilde bu durum “geniş anlamda iptal edilebilirlik” ya da “düzelebilir geçersizlik” şeklinde ifade edilmektedir⁵¹.

TBK m.28 düzenlemesinden anlaşılacağı üzere, aşırı yararlanma durumunda, sözleşme kurulduğu andan itibaren geçerlidir. Zarar gören kişi sözleşmeyle bağlı kalmak istemezse iptal hakkını kullanabilir. TBK m.28/II'ye göre, zarar görenin iptal hakkını kullanması, bir ve beş yıllık hak düşürücü sürelerle bağlanmıştır. Bir yıl, düşüncesizlik veya deneyimsizliği öğrenme ve zor durumda kalmanın ortadan kalktığı tarihten itibaren hesaplanır. Beş yıllık sürenin hesaplanma anı ise, sözleşmenin kurulmasıyla başlar. İptal hakkının kullanılmasıyla geçersizlik geçmişe etkili olarak ortaya çıkar. Öğretilde aşırı yararlanmadaki bu durum “dar anlamda iptal edilebilirlik” ya da “bozulabilir geçerlilik” kavramlarıyla ifade edilmektedir⁵².

⁴² BUZ, Vedat: “Gabin Halinde Edimler Arasındaki Aşırı Oransızlığın Giderilerek Sözleşmenin Ayakta Tutulması”. BATİDER, XIX(4), 1998, s.53 vd.

⁴³ AERNI, s.44. Ancak iptal beyanı, hukuki işlemin geçerliliğinin “geriye dönük olarak ortadan kaldırılmasına” odaklanmak zorunda değildir. Bu hususta, bkz. BUSCHE, Jan: Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band I Allgemeiner Teil, 9. Auflage, C.H. Beck, München, 2021, BGB § 143, Rn.3.

⁴⁴ BUSCHE, Münchener Kommentar, BGB § 143, Rn.2; ARNOLD, Arnd: Erman Bürgerliches Gesetzbuch, 15. Auflage, Otto Schmidt, 2017, s.411, Rn.1; ROTH, Herbert: Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsrecht und Nebengesetzen, Buch I, Allgemeiner Teil, Sellier de Gruyter, Berlin, 2015, s.118, Rn.2; KURŞAT, s.64, dn. 308; GÜL, s.148.

⁴⁵ İptal beyanının açıklığı hakkında, PROBST, Martin: “Zur ‘Eindeutigkeit’ von Anfechtungserklärungen - Kriterien für die Auslegung rechtsgestaltender Willenserklärungen”. JZ, Nr. 19, 1989, s.878; KELLERMANN, Markus: “Problemfelder des Anfechtungsrechts”. JA, Heft 5, 2004, s.406.

⁴⁶ BUSCHE, Münchener Kommentar, BGB § 143, Rn.2; ARNOLD, s.411, Rn.1; ROTH, Staudingers Kommentar, s.118.

⁴⁷ WAIBLINGER, s.44, 49; EREN, s.400; KANIŞLI, s.539; KÖROĞLU, s.182; GÜL, s.125.

⁴⁸ AERNI, s.44; LENT, s.401; YILDIRIM, s.228; KURŞAT, s.83; ÖZMEN/ÜREM, s.209.

⁴⁹ ÖZMEN/ÜREM, s.209.

⁵⁰ LENT, s.405; KURŞAT, s.83; ÖZMEN/ÜREM, s.209.

⁵¹ SEROZAN, s.355; AKKURT, Sinan Sami: “Hukuki İşlemlerde Geçersizlik Olgusuna Genel Bir Bakış”. Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 4(1), 2014, s.125; GÜL, s.41.

⁵² SEROZAN, s.355; AKKURT, s.124, 125; GÜL, s.41.

Arabuluculuk anlaşma belgesinin iptali, irade sakatlığı hallerinde TBK m.39'a göre bir yıl içerisinde ileri sürülmelidir. Aşırı yararlanmanın söz konusu olduğu hallerde ise, arabuluculuk anlaşma belgesinin iptalinin ileri sürülmesi bir ve beş yıllık sürelerle tabi tutulmuştur. TBK'da belirtilen bu süreler, hukuki niteliği itibarıyla hak düşürücü süredir. Nitekim Yargıtay, bir içtihadında, iptal isteminin bir yıllık süre içerisinde ileri sürülmediği gerekçesiyle bozma kararı vermiştir⁵³.

IV. HUAK m.18/5'te ÖNGÖRÜLEN DAVA AÇMA YASAĞI

6325 sayılı HUAK'ın 18. maddesine 7036 sayılı Kanun m.24 ile eklenen 5. fıkraya göre, “*Arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılması halinde, üzerinde anlaşılan hususlar hakkında taraflarca dava açılmaz*”. Anılan düzenleme, 7036 sayılı Kanun'un gerekçesinde “dava açma yasağı” olarak nitelendirilmektedir⁵⁴. Aynı hüküm, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'na dayanılarak çıkarılan Yönetmelik m.21/7'de de bulunmaktadır.

HUAK m.18/5 lafzen yorumlandığında, bu hükmün emredici bir hüküm olduğu sonucuna varılır. Nitekim madde metninde “*dava açılmaz*” ifadesine yer verilmiştir. Söz konusu düzenleme, gerekçede belirtilen “*dava açma yasağı*” nitelemesiyle birlikte değerlendirildiğinde, burada hak arama özgürlüğünü engelleyen bir yasağın söz konusu olduğu şeklinde yorumlanabilir⁵⁵. Ancak öğretide dava açma yasağının gerekçeleri de dikkate alınarak⁵⁶ bu yasağı mutlak bir yasak olarak anlamamak gerektiği ifade edilmektedir⁵⁷. Diğer yandan HUAK m.18/5 düzenlemesinin ifade, içerik ve sonuçları bakımından oldukça sorunlu bir hüküm olduğu vurgulanarak, “*dava açılmaz*” ibaresinin usul hukuku açısından anlamlı olmadığı ileri sürülmektedir⁵⁸. Öğretide bu hükmün suni olarak getirilmiş bu kural olduğu belirtilerek usul hukukuna tamamen aykırı olduğu da ifade edilmektedir⁵⁹. Dava açma yasağının usul hukukunu ilgilendiren bir düzenleme olması sebebiyle, esasen, davanın esastan çözülmesine engel bir yasak olarak kabulü gerekir⁶⁰. Bu sebeple, arabuluculuk faaliyeti sonucunda anlaşılan hususlarda dava açılması durumunda, açılan dava usulden reddedilmelidir⁶¹. Önemle belirtmek gerekir ki, HUAK m.18/5 düzenlemesinden önce de arabuluculuk faaliyetinin anlaşmayla sona ermesi halinde, anlaşılan hususlarda dava açılmayacağı; hukuki yarar yokluğu nedeniyle usulden reddi gerektiren bir durum olarak kabul edilmekteydi⁶². Diğer yandan HUAK m.18/5 ile ulaşılmak istenen asıl amaç; yeni uyuşmazlıkların ortaya çıkmasına engel olmak suretiyle mahkemelerin iş yükünün azaltılması ve arabuluculuğun işlevsel hale getirilmesidir⁶³.

Arabuluculuk anlaşma belgesinin ilam niteliğinde belge niteliğine sahip olup olmamasının dava açma yasağı üzerine etkisi de incelenmelidir. Arabuluculuk anlaşma belgesinin ilam niteliğine sahip olması iki şekilde mümkün olabilir. Bu iki imkân HUAK m.18/2 ve m.18/4'te belirtilmektedir⁶⁴. HUAK m.18/2'ye göre, “*Taraflar arabuluculuk faaliyeti sonunda bir anlaşmaya varırlarsa, bu anlaşma belgesinin icra edilebilirliğine ilişkin şerh verilmesini talep edebilirler. ... Bu şerhi içeren anlaşma, ilam niteliğinde belge sayılır*”. Düzenlemeden açıkça anlaşılmaktadır ki, arabuluculuk anlaşma belgesinin ilam niteliğinde belge vasfını kazanması ilk olarak tarafların isteğine bağlıdır⁶⁵. HUAK m.18/4 gereğince, “*Taraflar ve avukatları ile arabulucunun birlikte*

⁵³ Yarg. 9. HD., T. 07.12.2021, E. 2021/5860, K. 2021/16271: “... Arabuluculuk tutanağının iptaline ilişkin iş bu dava 02.03.2020 tarihinde açılmış olup Kanunda öngörülen bir yıllık hak düşürücü sürenin geçtiği anlaşılmaktadır. Hal böyle olunca arabuluculuk tutanağının iptali talebinin reddine karar verilmesi gerekli iken yazılı gerekçe ile davanın kabulüne karar verilmesi hatalı olup bozmayı gerektirmiştir.”

⁵⁴ 7036 sayılı Kanun 24. maddesinin gerekçesinin dava açma yasağının kapsamının belirlenmesi hususunda açıklama getirdiği yönünde, bkz. AKKAN, s.4. Ayrıntılı bilgi için, bkz. ÖZBEK, Alternatif Uyuşmazlık, s.1731-1743.

⁵⁵ TANRIVER, Arabuluculuk, s.137-138. Aksi yönde, BAHADIR, N. Tuğçe: Hak Arama Hürriyeti Perspektifinden Arabuluculuk, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s.182.

⁵⁶ Dava açma yasağının gerekçeleri hakkında, bkz. AKKAN, s.4 vd.

⁵⁷ AKKAN, s.3; BAHADIR, s.182. İş Mahkemeleri Kanunu henüz yasalaşmadan söz konusu hükmünde irade bozuklukları bakımından bir ibare eklenmesi gerektiği görüşü yönünde, bkz. ERDEMİR, Aymelek: “Uyuşmazlık Çözüm Yöntemi Olarak Arabuluculuk ve İş Mahkemeleri Kanunu Tasarısı”. Terazi Hukuk Dergisi, 12(132), 2017, s.80.

⁵⁸ ÖZEKES, Muhammet/ATALI, Murat: “7036 sayılı Yeni İş Mahkemeleri Kanunu Üzerine Eleştiri, Değerlendirme ve Öneriler”. “Yeni İş Mahkemeleri Kanunu Üzerine” Toplantısı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018, s.105, 106.

⁵⁹ ALBAYRAK, Hakan: “Eşitlik Ve Tarafsızlık İlkelerinin Zorunlu Arabuluculuk Bağlamında Yeniden Değerlendirilmesi Zorunluluğu”. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17, (2018), s.21.

⁶⁰ AKKAN, s.8, 9.

⁶¹ AKKAN, s.10. Aksi yönde, İLHAN, s.257.

⁶² ÇELİKOĞLU, Cengiz Topel: “6325 Sayılı HUAK'a Göre Arabuluculuk Yoluna Başvurulması ve Çözüm Anlaşmasının Mahkeme ve İcra Usulleri İle İlişkisi”. Prof. Dr. Ejder Yılmaz'a Armağan, C. 1, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s.711-712.

⁶³ AKKAN, s.5; ALBAYRAK, s.21; BAHADIR, s.173.

⁶⁴ Arabuluculuk anlaşma belgesinin ilam niteliğinde belge vasfını kazanabilmesi için üçüncü yol, taraflarca mahkeme içi sulhe dönüştürülmesidir. Bu hususta, bkz. BÜYÜKAY, s.109; KILIÇOĞLU, Arabuluculuk, s.101.

⁶⁵ KEKEÇ, s.206.

imzalandıkları anlaşma belgesi, icra edilebilirlik şerhi aranmaksızın ilam niteliğinde belge sayılır”. Arabuluculuk anlaşma belgesinin bu şekilde ilam niteliğinde belge vasfını kazanması da mümkündür. İlam niteliğinde belge sıfatına sahip olan arabuluculuk anlaşma belgesi, yalnızca icra edilebilirlik hususunda önem arz etmektedir⁶⁶. İlam niteliğinde belge, ilamdan farklı olarak, maddi anlamda kesin hüküm kuvvetini haiz değildir⁶⁷. Bu sebeple arabuluculuk anlaşma belgesine rağmen davanın açılması durumunda kesin hükmün önleyici ya da engelleyici etkisi söz konusu olmaz⁶⁸.

V. HUAK m.18/5 HÜKMÜ KARŞISINDA ARABULUCULUK ANLAŞMA BELGESİNİN İPTALİ

HUAK m.18/5’te “*üzerinde anlaşılan hususlar hakkında*” dava açılmayacağı ifade edilmektedir. Bu hükümden anlaşılması gereken, anlaşma belgesi geçersiz olmadığı ya da iptal edilmediği sürece, anlaşmaya varılan hususlarda dava açılmayacağıdır⁶⁹. Arabuluculuk faaliyeti sonunda üzerinde anlaşmaya varılan hususlarda dava açılabilmesi için, öncelikle arabuluculuk anlaşma belgesinin iptal edilmesi gerekir⁷⁰. Arabuluculuk anlaşma belgesi iptal edilmek suretiyle geçersizlik sağlandığında, anlaşılan hususlarla ilgili olarak aynı konuda dava açılabilir. Nitekim esasen maddi hukuku ilgilendiren bir borçlar hukuku sözleşmesi olan arabuluculuk anlaşma belgesi, maddi karakterli hükümlerle korunabilir⁷¹. Bu koruma, Türk Borçlar Kanunu’nun sözleşmenin geçerliliğiyle ilgili hükümleriyle sağlanmaktadır. Öğretide dava açmak isteyen kişinin, aynı davada, öncelikle anlaşma belgesinin iptalini ve bunu takiben anlaşılan hususlarda karar verilmesini isteyebileceği ifade edilmektedir⁷². Arabuluculuk anlaşma belgesinin iptali, iptal davası açılmak suretiyle yapılabilir; ancak bu zorunlu değildir⁷³. İradesi sakatlanan ya da aşırı yararlanmaya maruz kalan taraf, sözleşmeyle bağlı olmak istemediğini herhangi bir söz, davranış ile ifade ettiğinde iptal beyanını ileri sürmüş olur. Bu beyan karşı tarafın hakimiyet alanına ulaştığında kendiliğinden amaçlanan hukuki sonucu meydana getirir⁷⁴. Beyan ileri sürülmesine rağmen dava açılmışsa, bu davada hâkimin vereceği karar, tespit hükmü niteliğindedir⁷⁵. Dolayısıyla irade sakatlığı ya da aşırı yararlanma halinde sözleşmenin iptaline yönelik açılan dava, tespit davası olarak değerlendirilir.

Arabuluculuk anlaşma belgesinin iptali hususunda, icra edilebilirlik şerhi alınıp alınmaması önem arz etmez⁷⁶. Anlaşma belgesi hakkında icra edilebilirlik şerhi alınması ve bu suretle ilam niteliğinde belge vasfının kazandırılması, anlaşma belgesinin esasen bir borçlar hukuku sözleşmesi niteliğine sahip olduğu gerçeğini değiştirmez⁷⁷. Ayrıca ilam niteliğinde belge sıfatına sahip arabuluculuk anlaşma belgesi, maddi anlamda kesin hüküm gücüne sahip olmadığı için genel hükümler çerçevesinde geçersizlik ileri sürülebilecektir. Bu husus Anayasa Mahkemesi’nin⁷⁸ Arabuluculuk Kanunu’nun Anayasa’ya aykırı olduğu iddiasıyla açılan iptal davasının reddi gerekçeleri arasında da açıkça ifade edilmektedir⁷⁹. Arabuluculuk anlaşma belgesi düzenlenirken bir irade bozukluğu ya da aşırı yararlanmanın varlığı durumunda, tarafların yeni bir dava açması

⁶⁶ ÖZBEK, Alternatif Uyuşmazlık, s.1715; KEKEÇ, s.200; KAYA, Sedat: “7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu Çerçevesinde Bireysel İş Uyuşmazlıklarında Zorunlu Arabuluculuk”. EBYÜHFD, XXII(1-2), 2018, s.244; MUTLAY, Faruk Barış: “İş Hukukunda Zorunlu Arabuluculuk”. İş Hukukunda Genç Yaklaşımlar III, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018, s.159; ŞİT KÖŞGEROĞLU, s.18.

⁶⁷ ATALI, Murat/ERMENEK, İbrahim/ERDOĞAN, Ersin: İcra ve İflas Hukuku, 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022, s.429; DÜR, s.377; MUTLAY, s.159; KILIÇOĞLU, Arabuluculuk, s.101; ÖZBEK, Mustafa Serdar: “Arabuluculuk Sonunda Düzenlenen Anlaşma Belgesine İcra Edilebilirlik Şerhi Verilmesinde Görevli ve Yetkili Mahkeme”. Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 3(2), 2017, s.75; TANRIVER, Süha: “Dava Şartı Arabuluculuk Üzerine Bazı Düşünceler”. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (147), 2020, s.133.

⁶⁸ ÇELİKOĞLU, s.711. Kesin hükmün etkileri hakkında, bkz. KURU, Baki/AYDIN, Burak: Medeni Usul Hukuku, 6. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s.553 vd.; PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz ÖZEKES, Muhammet: Medeni Usul Hukuku, 9. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s.455 vd.; TANRIVER, Süha: Medeni Usul Hukuku, Cilt I, 4. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s.952,953; ARSLAN, Ramazan/YILMAZ, Ejder/TAŞPINAR AYVAZ, Sema/HANAĞASI, Emel: Medeni Usul Hukuku, 7. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s.726 vd.

⁶⁹ KILIÇOĞLU, Arabuluculuk, s.103, 104; SUBAŞI/GÜLER, s.1248; TANRIVER, Dava Şartı, s.135; BAHADIR, s.183.

⁷⁰ KILIÇOĞLU, Arabuluculuk, s.104.

⁷¹ ALBAYRAK, s.21.

⁷² KILIÇOĞLU, Arabuluculuk, s.104.

⁷³ AERNI, s.44.

⁷⁴ EREN, s.476; KANIŞLI, s.536; KÖROĞLU, s.182; GÜL, s.127.

⁷⁵ EREN, s.477.

⁷⁶ KILIÇOĞLU, Arabuluculuk, s.103; ERDOĞAN/CÖMERT, s.42; TANRIVER, Arabuluculuk, s.139.

⁷⁷ BÜYÜKAY, s.281-282; DÜR, s.373; KILIÇOĞLU, Arabuluculuk, s.102.

⁷⁸ Anayasa Mahkemesi, T. 10.07.2013, E. 2012/94, K. 2013/89, RG 25.01.2014, Sayı: 28893.

⁷⁹ “Yine, icra edilebilirlik şerhi verilmesi sürecinde hata, hile ve ikrah gibi irade fesadı halleri taraflarca ileri sürülebilecektir. Aynı şekilde, icra edilebilirlik şerhi verilen anlaşmanın ilam niteliğini taşıması, bir başka ifadeyle maddi anlamda kesin hüküm niteliğine sahip olmaması gibi hususların da genel hükümler çerçevesinde ileri sürülmesi her zaman mümkündür.”

mümkündür⁸⁰. Bu sebeple HUAK m.18/5 hükmünün sınırlı bir düzenleme getirdiği söylenebilir⁸¹. Geçerlilik şartlarından birinin mevcut olmaması nedeniyle sözleşmenin iptali, bahsedilen sınırlardan biridir.

VI. SONUÇ

Çalışmada, bir “dava açma yasağı” olarak nitelendirilen HUAK m.18/5 hükmü karşısında arabuluculuk anlaşma belgesinin iptal edilip edilemeyeceği hususu irdelenmiştir. Anılan hükümde, arabuluculuğun anlaşmayla sonuçlanması halinde, anlaşılan hususlarda dava açılmayacağı düzenlenmektedir. Bu kapsamda ilk olarak arabuluculuk anlaşma belgesi kavramı açıklanarak belgenin hukuki niteliğinin tespiti gereklidir. Arabuluculuk anlaşma belgesi, esasen bir borçlar hukuku sözleşmesi niteliğine sahiptir. Bu sebeptir ki, arabuluculuk anlaşma belgesi tüm sözleşmeler için aranan geçerlilik şartlarına tabidir ve içeriği taraflarca serbestçe belirlenebilir.

Arabuluculuk anlaşma belgesinin içeriğinin taraflarca serbestçe belirlenebileceği, HUAK m.18/1’de de ifade edilmektedir. Arabuluculuk anlaşma belgesi düzenlenirken tarafların iradelerinin sıhhatli bir şekilde oluşması ve dış dünyaya yansıtılması gerekir. Tarafların iradelerini bozan bir sebebin ya da aşırı yararlanma durumunun söz konusu olması halinde, arabuluculuk anlaşma belgesi genel hükümler çerçevesinde iptal edilebilirlik yaptırımına konu olur. İradesi herhangi bir nedenle sakatlanan ya da aşırı yararlanma nedeniyle zarar gören taraf, sürelere uymak kaydıyla, arabuluculuk anlaşma belgesinin iptalini talep edebilir. İptal, iptal hakkına sahip olan tarafça tek taraflı ve varması gerekli bir irade beyanı aracılığıyla ileri sürülür. İptal, muhatabın hakimiyet alanına ulaştığı anda hüküm ve sonuç doğurur. Arabuluculuk anlaşma belgesinin iptaliyle belge geçersiz kılınır. Bu suretle artık arabuluculuk faaliyeti sonucunda anlaşılan hususlarla ilgili olarak aynı konuda dava açmak mümkün hale gelir.

Yazar Beyanı | Author's Declaration

Mali Destek | Atf Şekli: Yazar Seda BAŞ, bu çalışmanın araştırılması, yazarlığı veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır. | The Seda BAŞ who is author have not received any financial support for the research, authorship, or publication of this study.

Yazarların Katkıları | Authors's Contributions: Bu makale yazar tarafından tek başına hazırlanmıştır. | This article was prepared by the author alone.

Çıkar Çatışması/Ortak Çıkar Beyanı | The Declaration of Conflict of Interest/Common Interest: Yazar Seda BAŞ tarafından herhangi bir çıkar çatışması veya ortak çıkar beyan edilmemiştir. | No conflict of interest or common interest has been declared by Seda BAŞ -the author-.

Etik Kurul Onayı Beyanı | The Declaration of Ethics Committee Approval: Çalışmanın herhangi bir etik kurul onayı veya özel bir izne ihtiyacı yoktur. | The study doesn't need any ethics committee approval or any special permission.

Araştırma ve Yayın Etiği Bildirgesi | The Declaration of Research and Publication Ethics: Yazar Seda BAŞ, makalenin tüm süreçlerinde İnÜHFD'nin bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyduğunu ve verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığını, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde İnÜHFD'nin ve editör kurulunun hiçbir sorumluluğunun olmadığını ve bu çalışmanın İnÜHFD'den başka hiçbir akademik yayın ortamında değerlendirilmediğini beyan etmektedir. beyan ederler. | The author declares that she complies with the scientific, ethical, and quotation rules of İnÜLR in all processes of the paper and that she does not make any falsification of the data collected. In addition, she declares that İnönü University Law Review and its editorial board have no responsibility for any ethical violations that may be encountered, and that this study has not been evaluated or published in any academic publication environment other than İnönü University Law Review - İnÜLR

⁸⁰ DÜR, s.380.

⁸¹ KILIÇOĞLU, Arabuluculuk, s.102.

KAYNAKÇA

- AERNI, Kurt: Die Rechtsfolgen bei Vorhandensein von Willensmängeln, Gedruckt bei Stämpfli & Cie., Bern, 1944.
- AKKAN, Mine: “Arabuluculuk Faaliyeti Sonucunda Anlaşılan Hususlarda Dava Açma Yasağı ve Sonuçları”. DEÜHFD, 20(2), 2018, s.1-31.
- AKKURT, Sinan Sami: “Hukuki İşlemlerde Geçersizlik Olgusuna Genel Bir Bakış”. Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 4(1), 2014, s.99-131.
- ALBAYRAK, Hakan: “Eşitlik Ve Tarafsızlık İlkelerinin Zorunlu Arabuluculuk Bağlamında Yeniden Değerlendirilmesi Zorunluluğu”. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17, 2018, s.12-24.
- ARNOLD, Arnd: Erman Bürgerliches Gesetzbuch, 15. Auflage, Otto Schmidt, 2017.
- ARSLAN, Ramazan/YILMAZ, Ejder/TAŞPINAR AYVAZ, Sema/HANAĞASI, Emel: Medeni Usul Hukuku, 7. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021.
- ASLAN, Çiğdem Mine: Gabinin Unsurları ve Hukuki Sonuçları, Yetkin Yayınları, Ankara, 2006.
- ATALI, Murat/ERMENEK, İbrahim/ERDOĞAN, Ersin: İcra ve İflas Hukuku, 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022.
- BADUR, Emel: “Arabulucu Sözleşmesi”. Terazi Hukuk Dergisi 15(162), 2020, s.248-265 (Arabulucu Sözleşmesi).
- BADUR, Emel: “Arabuluculuk Anlaşma Belgesinin Borçlar Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”. Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 9(18), 2021, s.49-87 (Arabuluculuk Anlaşma Belgesi).
- BAHADIR, N. Tuğçe: Hak Arama Hürriyeti Perspektifinden Arabuluculuk, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.
- BERTOLINO, Camilla: Der Mediationsvertrag, Wolfgang Metzner Verlag, Frankfurt am Main, 2020.
- BUCHER, Eugen: Schweizerisches Obligationenrecht AT, 2. Auflage, Schulthess Polygraphischer Verlag, Zürich, 1988.
- BUSCHE, Jan: Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band I Allgemeiner Teil, 9. Auflage, C.H. Beck, München, 2021.
- BUZ, Vedat: “Gabin Halinde Edimler Arasındaki Aşırı Oransızlığın Giderilerek Sözleşmenin Ayakta Tutulması”. BATİDER, XIX(4), 1998, s.53-82.
- BÜYÜKAY, Ferhat: Arabuluculuk Anlaşma Belgesi ve İcra Edilebilirlik Şerhi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.
- ÇAKIRCA, Seda İrem: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Aşırı Yararlanma Kavramı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015.
- ÇELİKOĞLU, Cengiz Topel: “6325 Sayılı HUAK’a Göre Arabuluculuk Yoluna Başvurulması ve Çözüm Anlaşmasının Mahkeme ve İcra Usulleri İle İlişkisi”. Prof. Dr. Ejder Yılmaz’a Armağan, C. 1, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s.669-723.
- DOST, Süleyman: “Arabuluculuk Ücret ve Masrafları Hakkında Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”. TBB, (115), 2014, s.449-476.
- DÜR, Orhan: Arabuluculuk Faaliyeti ve Arabulucuların Hak ve Yükümlülükleri, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.
- EDİS, Seyfullah: Türk-İsviçre Borçlar Hukuku Sistemine Göre Akdin Lüzumlu Vasıflarında Hata, Sevinç Matbaası, Ankara, 1973.
- EKMEKÇİ, Ömer/ÖZEKES, Muhammet/ATALI, Murat/SEVEN, Vural: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019.
- ERDEMİR, Aymelek: “Uyuşmazlık Çözüm Yöntemi Olarak Arabuluculuk ve İş Mahkemeleri Kanunu Tasarısı”. Terazi Hukuk Dergisi, 12(132), 2017, s.70-81.
- ERDOĞAN, Ersin/CÖMERT, Büşra: “Arabuluculuk Sonunda Hazırlanan Anlaşma Belgesinin Hukuki Niteliği ve Anlaşma Belgesine Karşı Başvurulabilecek Hukuki Çareler”. Terazi Hukuk Dergisi, 13(138), 2018, s.27-47.
- EREN, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2021.
- ERTÜRK, Mustafa: Arabuluculuk Sözleşmesi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.
- GÖKSU, Mustafa: Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Tahkim, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.
- GÜL, İbrahim: İrade Bozukluğunun Sonucu Olarak İptal Edilebilirlik, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020.
- HARDER, Manfred: “Die Historische Entwicklung der Anfechtbarkeit von Willenserklärungen”. AcP, 173(3), 1973, s.209-226.
- HUGUENIN, Claire: Nichtigkeit und Unverbindlichkeit als Folgen anfänglicher Vertragsmängel, Verl. Stämpfli & CIE AG, Bern, 1984.
- HURLIMANN, Roland: Teilnichtigkeit von Schuldverträgen nach Art. 20 Abs. 2 OR, Universitätsverlag, Freiburg, 1984.
- İLHAN, Onur: Arabuluculuk Sözleşmesi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020.
- KALKAN, Burcu: Türk Hukukunda Gabin, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2004.
- KANIŞLI, Erhan: İsviçre-Türk Borçlar Hukukuna Göre Sözleşmenin Kurulmasında Yanılma, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018.
- KAYA, Sedat: “7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu Çerçevesinde Bireysel İş Uyuşmazlıklarında Zorunlu Arabuluculuk”. EBYÜHFD, XXII(1-2), 2018, s.209-261.
- KEKEÇ, Elif Kısmet: Arabuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Temel Aşamalar ve Taktikler, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.
- KELLERMANN, Markus: “Problemfelder des Anfechtungsrechts”. JA, Heft 5, 2004, s.405 ff.
- KILIÇOĞLU, Ahmet: Arabuluculuk Sözleşmeleri, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2021 (Arabuluculuk).
- KILIÇOĞLU, Ahmet: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 25. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2021 (Borçlar Hukuku).
- KIYAK, Emre: “Arabuluculuk Sonunda Ulaşılan Anlaşma Belgesinin Hukuki Niteliği”. TAAD, 6(21), 2015, s.523-548.
- KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip: Güven Nazariyesi Karşısında Borç Sözleşmelerinde Hata Kavramı, Garanti Matbaası, İstanbul, 1968.
- KÖROĞLU, Emre: Türk Borçlar Hukukunda İrade Bozukluğu Hallerinden Korkutma, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020.
- KUONI, Andreas: Die einseitige Unverbindlichkeit des unter Irrtum, Betrug und Furchterregung abgeschlossenen Vertrages nach Schweizerischem Obligationenrecht, 1897.
- KURŞAT, Zekeriya: Borçlar Hukuku Alanında Hile Kavramı, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 2003.
- KURU, Baki/AYDIN, Burak: Medeni Usul Hukuku, 6. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021.

- KUT, Ahmet: Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, 3. Aufl., Schulthess Juristische Medien AG, 2016.
- LENT, Friedrich: “Die Notwendigkeit einer Begründung bei Ausübung von Gestaltungsrechten”. AcP, 152(5), 1952/1953, s.401 ff.
- LIEVEN, Quirin: Das nichtige und das anfechtbare Rechtsgeschäft nach dem Rechte des Bürgerlichen Gesetzbuches, Leipzig, 1909.
- MARKWALD, Richard: Begriff der Unwirksamkeit im Bürgerlichen Gesetzbuche, Berlin, 1903.
- MUTLAY, Faruk Barış: “İş Hukukunda Zorunlu Arabuluculuk”. İş Hukukunda Genç Yaklaşımlar III, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018.
- OĞUZMAN, M.Kemal: Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 1, 17. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2019.
- OKUMUŞ, Selmani: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Aşırı Yararlanma, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015.
- ÖZBEK, Mustafa Serdar: “Arabuluculuk Sonunda Düzenlenen Anlaşma Belgesine İcra Edilebilirlik Şerhi Verilmesinde Görevli ve Yetkili Mahkeme”. Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 3(2), 2017, s.69-85 (Arabuluculuk).
- ÖZBEK, Mustafa Serdar: Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022 (Alternatif Uyuşmazlık).
- ÖZEKES, Muhammet/ATALI, Murat: “7036 sayılı Yeni İş Mahkemeleri Kanunu Üzerine Eleştiri, Değerlendirme ve Öneriler”. “Yeni İş Mahkemeleri Kanunu Üzerine” Toplantısı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018, s.41 vd.
- ÖZER, Mustafa Tolga: Medeni Hukukta Hata Kavramı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019.
- ÖZMEN, Ethem Saba/ÜREM, Müge, “Geçerli Sebebe Dayanmaksızın Kullanılan Bozucu Yenilik Doğuran Hakkın Hukuki Sonuçları ve Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı Eleştirisi”. İstanbul Barosu Dergisi, 90(3), 2016, s.193-218.
- ÖZMUMCU, Seda: “Dava Şartı Arabuluculuğunun Yargılama Hukukuna Yansımaları ve Olası Sorunlar”. Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu’nu Anma Toplantıları, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.
- ÖZSUNAR, Erdal: Roma ve Türk Hukukunda Hata, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005.
- PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/ÖZEKES, Muhammet: Medeni Usul Hukuku, 9. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.
- PROBST, Martin: “Zur ‘Eindeutigkeit’ von Anfechtungserklärungen - Kriterien für die Auslegung rechtsgestaltender Willenserklärungen”. JZ, Nr. 19, 1989, s.878-883.
- RENDL, Raffaella: Mediation als Streitschlichtungsinstrument, Linz, 2013.
- ROTH, Herbert: Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsrecht und Nebengesetzen, Buch I, Allgemeiner Teil, Sellier de Gruyter, Berlin, 2015.
- SAVIGNY, Friedrich Carl von: System des Heutigen Römischen Rechts IV, 1841.
- SCHLÄPFER, Hans, Ungültigkeit obligatorischer Verträge handlungsfähiger Personen, Verl. von Stämpfli & Cie, Bern, 1918.
- SCHLOTTMANN, Rudolf: Die Anfechtbarkeit nach Römischen Recht und dem Bürgerlichen Gesetzbuche, Guben: A. Koenig, 1901.
- SEROZAN, Rona: Medeni Hukuk Genel Bölüm/Kişiler Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2011.
- SUBAŞI, İbrahim/GÜLER, Şeref: “7026 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunu Kapsamında Dava Şartı Olarak Arabuluculuk”. Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 8(16), 2020, s.1217-1256.
- SUTER, Esther: Rechtsnatur und Rechtsfolgen des Vertragsrücktritts im Zusammenhang mit dem Schuldnerverzug, Schulthess Verlag, Zürich, 1991.
- ŞİT KÖŞGEROĞLU, Banu: Milletlerarası Ticari Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk Sonunda Varılan Anlaşmanın Singapur Konvansiyonu Çerçevesinde Taraf Devletlerde İcra Edilebilirliği, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020.
- TANRIVER, Süha: “Dava Şartı Arabuluculuk Üzerine Bazı Düşünceler”. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (147), 2020, s.111-142 (Dava Şartı).
- TANRIVER, Süha: Medeni Usul Hukuku, Cilt I, 4. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021(Usul).
- TANRIVER, Süha: Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Arabuluculuk, 2. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022 (Arabuluculuk).
- TAŞPOLAT TUĞSAVUL, Melis: “Arabuluculuk Faaliyeti Sonunda Varılan Anlaşmanın Hukuki Niteliği”. Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019/1, s.333-379.
- TRAMS, Kai: Die Mediationsvereinbarung - eine vertragsrechtliche Analyse, Tectum Verlag, Marburg, 2008.
- VON DAMM, Richard: Anfechtbarkeit letztwilliger Verfügungen wegen Irrtums, Hildesheim, 1907.
- WAIBLINGER, Max: Begriff und Ausübung der Anfechtungsrechte im schweizerischen Privatrecht, unter besonderer Berücksichtigung der Anfechtung des ehelichen Kindesverhältnisses, Abhandlung zum schweizerischen Recht, 30. Heft, Verlag von Stämpfli & Cie, Bern, 1928.
- WENDT, Otto Heinrich: Lehrbuch der Pandekten, 1888.
- YAZICI TIKTIK, Çiğdem: Arabuluculukta Gizliliğin Korunması, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- YILDIRIM, Ferhat: Arabuluculuk ve Ombudsmanlık, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.
- YILDIRIM, Mustafa Fadıl: Borçlar Hukukuna Göre Sözleşmenin Kuruluşunda Hile, Nobel Yayın, Ankara, 2002.